

Р. П. Мудрак

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри маркетингу Уманського національного університету садівництва, Україна
ruslan_mudrak@ukr.net

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджується вплив економічної глобалізації на умови забезпечення національної продовольчої безпеки. Вказується на наявність потенційного конфлікту між ідеологічним базисом економічної глобалізації та заходами в рамках забезпечення захисту продовольчих інтересів громадян країни. Обґрунтовується легітимізація права уряду на посилення перерозподільних функцій у продовольчому секторі національної економіки, що зумовлено наявністю природних вад ринкової економічної системи.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна глобалізація, ліберальна доктрина, вади ринку, державне регулювання.

Р. П. Мудрак

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри маркетингу Уманського національного університету садівництва, Україна
ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье исследуется влияние экономической глобализации на условия обеспечения национальной продовольственной безопасности. Указывается на наличие потенциального конфликта между идеологическим базисом экономической глобализации и мерами по обеспечению защиты продовольственных интересов граждан страны. Обосновывается легитимизация права правительства на усиление перераспределительных функций в продовольственном секторе национальной экономики, что обусловлено наличием естественных недостатков рыночной экономической системы.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая глобализация, либеральная доктрина, государственное регулирование.

Ruslan P. Mudrak

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Marketing, Uman National University of Horticulture, Ukraine
FOOD SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Abstract. The paper is devoted to a research of the impact of economic globalization on the conditions of national food security preserving. The potential conflict between the ideological basis of economic globalization and activities within the protection of the food interests of the country's citizens is indicated. Legitimization right of the government to strengthen its redistributive functions in the food sector of the national economy is substantiated, due to the presence of natural failures of market economic system.

Key words: food security, economic globalization, the liberal doctrine, market failures, government regulation.

JEL classification: Q18, F01, D52, F42

Постановка проблеми. Формування продовольчої безпеки України в умовах поглиблення інтеграції її економіки у глобальний господарський простір вимагає розробки науково-обґрунтованих рекомендацій, які можуть бути використані для досягнення стратегічної соціально-економічної цілі – стійкого захисту продовольчих інтересів нації. Суть проблеми полягає в тому, що зростання відкритості національної економіки відбувається на фоні посилення глобального продовольчого дефіциту. Цей фактор зумовлює наявність високого потенціалу продовольчих шоків через імовірність вимивання продовольчих ресурсів із внутрішнього ринку, навіть за достатньої, з точки зору внутрішніх обсягів споживання, агропродовольчої пропозиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Продовольча безпека, так само, як і економічна глобалізація, є актуальними науковими проблемами у закордонному та вітчизняному дослідницькому середовищі. Серед наукових праць, присвячених дослідженню продовольчої проблематики, слід виділити роботи: Гопкінса Р. (*Hopkins R. F.*), Туллиса Ф. (*Tullis F. L.*), Холліста В. (*Hollist W. L.*), Брауна Й. (*Joachim von Braun*), Свамінатана М. (*Swaminathan M. S.*), Росеграната М. (*Rosegrant Mark W.*), Максвела С. (*Maxwell S.*), Франкенбергера Т. (*Frankenberger Timothy R.*), Філіпса Т. (*Phillips T.*), Ретлінгера С. (*Reutlinger S.*), Гріна К. (*Green C.*), Кіркпатріка К. (*Kirkpatrick C.*), Штааца Дж. (*Staatz John M.*), Ейхера К. (*Eicher Carl K.*), Брандта Г. (*Brandt H.*), Хадлестоуна Б. (*Huddleston B.*), Свіфта Дж. (*Swift J. J.*), Вальдеса А. (*Valdes A.*), Меллора Дж. (*Mellor J. W.*), Дріза Дж. (*Dreze J.*), Рочі С. (*Roche C.*), Ендрюс М.

(*Andrews M.*), Герстер-Бентаї М. (*Gerster-Bentai M.*), Матіс Е. (*Mathys E.*), Райлі Ф. (*Riely F.*); Березіна О. В., Гойчук О. І., Кваші С. М., Молдован Л. М., Осташко Т. О., Пасхавера Б. Й., Шебаніної О. В., Шпичака О. М., Шубравської О. В. та ін. У сфері дослідження глобальних тенденцій привертають увагу праці вітчизняних учених Білоруса О. Г., Гальчинського А. С., Горбуліна В. П., Власова В. І., Новицького В. Є., Жаліла Я. А. та ін.

Водночас, внутрішній і зовнішній продовольчі ринки являють собою надзвичайно мінливе взаємопов'язане динамічне середовище. Поряд із традиційними факторами, які визначають його кон'юнктуру, з'являються нові. Серед останніх – наслідки поглиблення міжнародної господарської інтеграції. Вони – неоднозначні. Тому їх вплив на продовольчу безпеку нашої країни потребує додаткового вивчення та оцінки.

Мета статті – з'ясувати ймовірність і причини виникнення конфлікту між завданням національної влади забезпечити продовольчу безпеку країни та умовами просування економічної глобалізації; обґрунтувати право уряду на посилення перерозподільних функцій у продовольчому секторі національної економіки.

Основні результати дослідження. Аналіз наукової літератури свідчить, що термін «глобалізація» не має однозначного тлумачення вченими-економістами. Як вище соціально-економічної реальності глобалізація – це категорія, що відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, який виходить за межі державних кордонів і від 60-х рр. ХХ ст. набуває форм постійного і неухильного переплетіння національних економік.

Білорус О. Г. визначає глобалізацію як об'єктивний соціальний процес, «...змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища. Дві головні тенденції сучасного процесу глобалізації, а саме: безпрецедентно щільні взаємопов'язаність новітніх соціально-економічних явищ і процесів (глобалізація економічного розвитку, глобальний характер екологічних проблем) та національний (локальний) характер інших соціальних явищ і процесів (політичні системи, культурна специфічність) визначають характер глобальних трансформацій, породжують певні суперечності світового розвитку...» [1, с. 8].

Як бачимо, глобалізація – це складне багатогранне явище, яке виявляється в економічному, екологічному, соціальному, культурному, релігійному та інших аспектах. Проте вістрям глобалізації є її економічна площина, де людина реалізує свої елементарні та складні економічні інтереси. Способи їх задоволення детермінують розвиток похідних сфер, у тому числі соціальної, фінансової, екологічної та ін.

Об'єктивним підґрунтям економічної глобалізації є поглиблення міжнародного поділу праці, без якого неможливо досягти підвищення продуктивності суспільної праці та раціонального використання відносно обмежених ресурсів. Економічна еволюція, принаймні в рамках європейської цивілізації, спричинила поділ праці всередині первіснообщинного соціуму, згодом – простого товарного виробництва, капіталістичного способу виробництва в межах однієї країни, і, нарешті – у рамках капіталістичного способу виробництва в масштабах світової економіки, яка розглядає національні економіки тільки з точки зору географічної території із специфічними ресурсами та відмінними природно-кліматичними умовами, висуваючи питання про доцільність існування держав із традиційним набором суверенних прав.

Глобалізація, як поглиблення суспільного поділу праці, є органічною складовою розвитку ринкової економічної системи. Але оскільки ринок через свої природні вади вже давно втратив ознаки вільного розвитку, еволюціонувавши від стихії до відносно планомірної та прогнозованої моделі змішаної економіки, то й глобалізація, пройшовши етап стихійного, слабо керованого явища, перетворюється на керований процес, спрямованість якого залежить від мети тих, хто може на нього впливати.

Спершу проаналізуємо позитивні риси економічної глобалізації. На її користь свідчать такі дані: темпи світового економічного зростання в останні 100 років за показником реального ВВП становили в середньому 3,2%, що дало можливість подвоювати національне багатство кожні 22 роки; темпи зростання в розрахунку на одну особу становили 1,6%, що забезпечувало подвоєння цього показника кожні 39 років. З цього приводу Ельянов А. Я. висловлює таку думку: «Участь у міжнародному поділі праці, розширюючи можливості збуту та забезпечуючи доступ до великої кількості раніше недоступних споживчих товарів і більш просунутих засобів виробництва, вивела периферійні країни із вікового застою й створила передумови для їх переходу до сучасного економічного зростання» [2].

Однак наслідки економічної глобалізації в контексті вирішення головних проблем людства є суперечливими через складну внутрішню природу цього явища. Такий парадокс глобалізації Жаліло Я. А., Базиліок Я. Б. та Белінська Я. В. визначають як «поєднання тенденції економічної інтеграції у глобальних масштабах із тенденціями економічної дезінтеграції на рівнях національних економік...» [3, с. 37].

Невдоволення економічною глобалізацією, особливо серед країн, що не входять до групи розвинутих, виникає через загострення її негативних рис. Пояснення слід шукати в тому, що наразі економічна глобалізація попри її об'єктивну природу все ж таки є керованим процесом, який не позбавлений очевидних недоліків. На наш погляд, соціальна справедливість економічної глобалізації можли-

ва лише в тому випадку, коли світова економіка розглядатиметься як динамічна система без претензій окремих країн на консервацію світового господарського порядку, що сформувався, – існування незмінних авангарду і ар'єргарду. Сталість глобального економічного порядку, яку до певної міри можна розглядати як закритість, позбавлену флуктуацій, набуває ознак ентропії, а отже, загрожує колапсом, що асоціюється із тепловою смертю закритої фізичної системи.

Головною вадою економічної глобалізації вважається диспаритетність у господарських стосунках між розвинутими країнами – з одного боку, та країнами бідними й тими, що розвиваються, – з другого. Матеріальною основою цього явища є відмінні рівні технологічного укладу країн, що беруть активну чи пасивну участь у міжнародному поділі праці. Причому технологічна відсталість країн, що розвиваються, підтримується штучно. Якщо гіпотетично уявити ситуацію, у якій міждержавні відносини будуються на паритетній основі, то експлуатація природних, людських, екологічних та інших ресурсів цих країн приносила б значно більше користі останнім і значно менше розвинутим країнам, ніж за існуючої моделі розвитку. Підтвердженням поглиблення диспаритетності в господарських відносинах розвинутих країн та країн, які розвиваються, є дослідження Вахненко Т. П. Ученим виявлено, що в 1900–1980 рр. відбувалося погіршення умов торгівлі країн, що розвиваються, із розвинутими країнами: умови торгівлі сировинними товарами (за винятком нафтопродуктів) і товарами обробної промисловості мають низхідний тренд із середньорічним темпом погіршення умов торгівлі на 1,3%, а починаючи з 1980 р. у торгівлі ЄС із країнами, які розвиваються, чисті бартерні умови торгівлі сировинними товарами і товарами обробної промисловості погіршувалися із середньорічним темпом 3,6–4,2% [4].

Ідеологічним базисом економічної глобалізації є ліберальна доктрина, девізом якої виступає постулат *laissez faire*. Однак ринок – не ідеальна економічна система. Йому притаманні природні хиби, які називають «провалами (фіаско) ринку», або *market failures*. Фіаско ринку – це ринкова ситуація, коли рівновага на ринку, що виникла у процесі взаємодії агентів (обмін, торгівля, виробництво), не є ефективною за Парето. У формалізованому вигляді таке порушення рівноваги умовно назвемо «тотожністю Трієсті» [формула отримана в міжнародному науковому центрі м. Трієсті (Італія) шляхом моделювання еволюції розподілу багатства (доходів) серед населення]:

$$w = 0.5 + f \cdot \frac{U_r - U_p}{U_r + U_p}, \quad (1)$$

де: w – ймовірність збагатитися біднішому серед двох агентів; f – асиметричний індекс переваги: $0 < f < 0,5$; U_r – багатство багатого; U_p – багатство бідного [5].

З точки зору необхідності забезпечення національної продовольчої безпеки, науковий інтерес для нас становлять два «провали ринку» – продовольча небезпека і схильність ринку до монополізації.

Ми погоджуємося із думкою канадської дослідниці Рочі С. (*Roche C.*) про те, що продовольча небезпека однозначно є «провалом ринку» [6, с. 10–12]. І ось чому. Продовольча безпека, тобто відсутність продовольчої небезпеки, є загальносуспільним благом. «Загальносуспільне благо» – це термін, який застосовується для опису товарів, що характеризуються двома особливостями: вони є неконкурентними та неексклюзивними. Неконкурентність означає, що з появою певних товарів на ринку ними може одночасно користуватися багато людей. Неексклюзивність означає, що з появою певних товарів на ринку дуже важко утримувати людей від їх використання, навіть тих, хто не заплатив за них. Усі особи, які проживають у продовольчому безпечному суспільстві, отримують користь від цієї умови, навіть якщо вони не роблять внеску (не оплачують) у її формування. Протилежністю загальносуспільним благам є «приватні товари». Останні мають

бути конкурентними та ексклюзивними. Власне продовольство не є загальносуспільним товаром загального безплатного користування. Це приватний товар і, виходячи з цього, приватні виробники мають стимул для його виробництва, оскільки можуть запобігти безплатному доступу до нього. Відтак уряд країни повинен бути спроможним діяти в напрямі просування та забезпечення продовольчої безпеки і права на харчування [6, с. 10–12].

Отже, конфлікт очевидний – досягнути продовольчої безпеки країни в умовах звуження регулятивних функцій уряду, як того вимагає ліберальна доктрина, – неможливо. Таким само однозначним є висновок аналітичної групи із продажів і маркетингу інформаційного відділу ФАО, зроблений у звіті «Стан продовольчої небезпеки у світі у 2006 році»: «...Торгівля може сприяти скороченню голоду й злиднів. Але вигоди від лібералізації торгівлі не є ні автоматичними, ні універсальними. Забезпечення переваг для бідних верств населення вимагає уваги до цілого ряду інших факторів, включаючи ринкову інфраструктуру, інститути і реформи внутрішньої політики та соціального захисту» [7].

Другим фактором, який ставить під сумнів універсальність ліберальної доктрини міжнародної торгівлі, є така природна вада ринку, як схильність до монополізації. Нині транснаціональні корпорації (ТНК) як міжнародна форма монополії контролюють близько половини світового промислового виробництва, 63% зовнішньої торгівлі, а також приблизно 4/5 патентів і ліцензій на нову техніку, технології та «ноу-хау». Під контролем ТНК перебуває 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джуту і залізної руди, 85% – ринку міді та бокситів, 80% – чаю і олова, 75% – бананів, натурального каучуку та сирої нафти. Ядро світогосподарської системи складають близько 500 ТНК, які володіють практично необмежено економічною владою. Важливо підкреслити, що закони вільного ринку не працюють усередині ТНК, де встановлюються внутрішні ціни, що визначаються корпораціями. І це особливе зауваження, оскільки лише чверть світової економіки функціонує в умовах вільного ринку, а три чверті – у своєрідній «плановій» системі за правилами ТНК [8]. Транснаціональні корпорації зберігають функцію основного суб'єкта глобалізації [9]. Відомий учений у галузі безпекової політики Горбулін В. П. стверджує, що «економічна експансія ТНК фактично «вимиває» суверенітет економічно слабких країн, посилює їх залежність від глобальної економічної кон'юнктури. Транснаціональні корпорації, по суті, є аналогом світового міністерства економіки і торгівлі» [10].

В умовах різних рівнів економічного розвитку за критерієм технологічного укладу, відсутності паритетності в господарських стосунках розвинутих і країн, що розвиваються, панування транснаціональних монополій, які своєю діяльністю заперечують саму можливість чесної конкурентної боротьби, переваги ліберальної концепції міжнародної торгівлі виглядають непереконливо.

Невтішний висновок щодо несправедливості нинішнього сценарію економічної глобалізації, утім, не повинен сприйматися як заклик до ізоляціонізму. Оскільки, як і бездумна лібералізація, – це протилежна помилкова крайність. Насправді «світовий досвід другої половини ХХ століття показує, що ніякі специфічні умови, особливості національного розвитку, кризові стани і внутрішні трансформації не можуть ані відмінити, ані відкласти невмолимо дію об'єктивних законів у глобалізації розвитку» [1, с. 14]. Це означає, що намагання їх ігнорувати зумовить поразку, адже дію об'єктивних (загальних) економічних законів не можна ані змінити, ані відмінити. Але це також означає, що безапеляційна імплементація чужих правил гри, що існують як специфічні економічні закони, також означає поразку. Зрештою, глобальна конкуренція, де конкуруючими одиницями виступають національні макросистеми і транснаціональні підприємницькі структури, – це боротьба за можливість зводити власні (специфічні) економічні закони у статус універсальних імперативів. Слуш-

ним у цьому контексті видається висновок Гаджієва К. С.: «Зовнішня політика представляє собою не засіб реалізації певного набору ідеологічних або морально-етичних установок, а інструмент досягнення реальних результатів у процесі захисту національно-державних інтересів і забезпечення національної безпеки» [11].

Національна макросистема являє собою сукупність соціально-економічних відносин, що поряд із загальними містить власні особливості та принципи розвитку, примат серед яких належить економічним стосункам. Виходячи із цього, найбільш успішна модель її інтеграції у глобальний простір передбачає поглиблення взаємодії із зовнішнім сектором не просто окремих підприємств, домогосподарств (мікрорівень) чи навіть цілих комплексів (мезорівень), а національної економіки (макрорівень) як цілісної системи, що передбачає врахування інтересів усіх її інституційних секторів. Тому, для того щоб зазнати найменших соціальних та економічних втрат усередині країни і найменших економічних та іміджевих втрат ззовні, необхідно розробити і вжити комплекс заходів у вигляді взаємопов'язаних засобів досягнення продовольчої безпеки України.

Висновки. Відповідно до поставленої мети, проведення дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1) конфлікт між завданням національної влади забезпечити продовольчу безпеку країни та умовами просування економічної глобалізації є можливим;

2) причина конфлікту полягає в тому, що ідеологічною основою економічної глобалізації є ліберальна доктрина. Остання передбачає поступове згортання суверенних прав національних урядів втручатися у функціонування приватного сектору економіки;

3) легітимізація права національного уряду на посилення перерозподільних функцій у продовольчому секторі національної економіки впливає із природних вад ринкової економічної системи, які породжують продовольчу небезпеку та схильність до монополізації;

4) інтеграцію національної макросистеми у глобальний економічний простір, виходячи із необхідності досягнення стратегічних параметрів соціально-економічного розвитку країни, необхідно розглядати як інтеграцію цілісного економічного суб'єкта, а не об'єкта із розрізненими складовими, що слабо взаємодіють між собою.

Література

1. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.] ; за ред. О. Г. Білоруса. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Эльянов А. Я. Экономическая модернизация развивающихся стран в региональном разрезе / А. Я. Эльянов // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 6. – С. 20.
3. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / [Я. А. Жаліло, Я. Б. Базиліук, Я. В. Белінська та ін.] ; за ред. Я. В. Жаліло. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.
4. Вахненко Т. Нееквівалентність зовнішньої торгівлі – фундаментальна проблема економічного розвитку країн, які розвиваються / Т. Вахненко // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 68–69.
5. Юхновський І. Головна мета – збудувати в Україні суспільство з панівним середнім класом / І. Юхновський // Дзеркало тижня. – 2007. – № 14(643). – С. 8.
6. Rocha C. Food Insecurity as Market Failure: A Contribution from Economics / Cecilia Rocha. – Toronto : Ph.D. School of Nutrition and Centre for Studies in Food Security Ryerson University, 2006. – 17 p.
7. The State of Food Insecurity in the World 2006 [Electronic resource]: SALES AND MARKETING GROUP Information Division Food and Agriculture Organization of the United Nations / Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Rome, Italy: Published by the Viale delle Terme di Caracalla 00153, 2006. – Accessed at: <http://www.fao.org/catalog/inter-e.htm>
8. Михнева С. Г. Экономическая природа современной крупной фирмы: опыт Запада / С. Г. Михнева, Т. В. Ровенская, И. А. Питайкина // Экономические науки. – 2009. – № 12. – С. 100.
9. Гальчинський А. Методологія аналізу економічної глобалізації: логіка оновлення / А. Гальчинський // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 4.
10. Горбулін В. П. Проблемы безопасности в контексте перспектив мирового развития / В. П. Горбулин // Стратегічна панорама. – 2007. – № 1. – С. 43.
11. Гаджиев К. С. О пользе и ущербности «универсальных ценностей» / К. С. Гаджиев // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 5. – С. 19.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2012

References

1. Bilorus, O., Lukyanenko, D. et al. (2001). *Globalization and Security of Development*. Kyiv: Kyiv National Economic University, 2001. 733 p. (in Ukr).
2. Elyanov, A. (2008). Economic modernization in developing countries by regions. *World Economy and International Relations*, 2008, no. 6, pp. 20 (in Rus).
3. Zhalilo, Ya., Bazyliuk, Ya., Belinska, Ya. et al. (2005). *Ukraine's Competitiveness in the context of globalization*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 2005. 388 p. (in Ukr).
4. Vakhnenko, T. (2006). Non-equivalence of foreign trade – the fundamental problem of economic development in developing countries. *Economy of Ukraine*, 2006, no. 2, pp. 68–69 (in Ukr).
5. Yukhnovsky, I. (2007). The main goal – to build a society in Ukraine with the dominant middle class. *Mirror of the Week*, 2007, no. 14(643), pp. 8 (in Ukr).
6. Rocha C. (2006). *Food Insecurity as Market Failure: A Contribution from Economics*. Toronto: Ph.D. School of Nutrition and Centre for Studies in Food Security Ryerson University, 2006. 17 p.
7. *The State of Food Insecurity in the World 2006*, SALES AND MARKETING GROUP Information Division Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, Italy: Published by the Viale delle Terme di Caracalla 00153, 2006. Accessed at <http://www.fao.org/icat-alog/inter-e.htm>
8. Mikhneva, S., Rovenskaya T., Pitaykina, I. (2009). Economic nature of modern large firms: the experience of the West. *Economic Science*, 2009, no. 12, pp. 100 (in Rus).
9. Galchynsky, A. (2009). Methodology of analysis of economic globalization: the logic of update. *Economy of Ukraine*, 2009, no. 1, p. 4 (in Ukr).
10. Gorbulin, V. (2007). Security issues in the context of the prospects for world development. *Strategic Panorama* 2007, no. 1, p. 43 (in Rus).
11. Hajiyev, K. (2008). On the usefulness and inferiority of «universal values». *World Economy and International Relations*, 2008, no. 5, p. 19 (in Rus).

Received 11.12.2012

УДК 338.2

М. В. Дубініна

кандидат економічних наук, доцент,
докторант Миколаївського національного
аграрного університету, Україна
dubinina@mnaeu.edu.ua

РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Проведено ретроспективне дослідження закономірностей інституціонально-структурних перетворень в аграрному секторі економіки та факторів, що зумовлюють їх необхідність. Доведено, що саме інституціональна теорія найбільшою мірою відображає процеси структурних перетворень аграрної системи. Визначено основні види структурних перетворень аграрного сектору економіки.

Ключові слова: інституціонально-структурні перетворення, інституціональна теорія, аграрний сектор економіки.

М. В. Дубинина

кандидат економічних наук, доцент,
докторант Николаевского национального
аграрного университета, Украина

РЕТРОСПЕКТИВА И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-СТРУКТУРНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. Проведено ретроспективное исследование закономерностей институционально-структурных преобразований в аграрном секторе экономики и факторов, обуславливающих их необходимость. Доказано, что именно институциональная теория наилучшим образом отражает процессы структурных преобразований аграрной системы. Определены основные виды структурных преобразований аграрного сектора экономики.

Ключевые слова: институционально-структурные преобразования, институциональная теория, аграрный сектор экономики.

Maryna V. Dubinina

PhD. in Economics, Hab. Doctorate Candidate,
Mykolayiv National Agrarian University,
Ukraine

RETROSPECTIVE AND TRENDS OF THE INSTITUTIONAL AND STRUCTURAL REFORMS IN THE AGRARIAN SECTOR

Abstract. A retrospective study of structural and institutional reforms patterns in the agricultural sector has been conducted. It has been proved that the institutional theory better reflects the processes of the agrarian system structural transformations. The main types of the agricultural sector structural reforms has been defined.

Key words: institutional and structural reforms, institutional theory, agricultural sector.

JEL classification: E17, N50, O13, P39, Q19

Постановка проблеми. Трансформації, які відбуваються в аграрному секторі економіки, обумовлені національною, регіональною, місцевою специфікою і охоплюють майже всі сторони діяльності суб'єктів господарювання. Інституціональним перетворенням притаманна значна динамічність структурних змін, які відбуваються на фоні посилення неоднорідності економічного простору, що поєднує самостійних і територіально локалізованих суб'єктів господарювання із властивими їм індивідуальними особливостями та моделями управління економікою.

Економічне реформування сільського господарства, що почалося у 90-х роках ХХ століття, передбачало запровадження нових форм і видів економічних відносин, формування нових структурних одиниць та моделей управління. Однак дотепер не створено стійкої аграрної системи.

Аграрний сектор економіки продовжує функціонувати в умовах радикальних перетворень, неоднозначних за

своїми наслідками, що виявляються у зниженні системної стійкості й супроводжуються кризовими явищами. Яскравим підтвердженням цього є кризи: насамперед трансформаційна криза 1990-х років, яка мала руйнівні наслідки для сільського господарства, відкинувши його в розвитку на десятиліття назад; фінансова криза 1998 р. та, нарешті, світова фінансово-економічна криза, яка від 2008 р. і донині охоплює практично всю світову економічну систему, перекинувшись із фінансового в реальний сектор економіки, у тому числі сільське господарство. Наростання частоти криз та хаотичність економічної динаміки зумовлені відсутністю внутрішніх балансів в аграрній системі, наявністю численних структурних диспропорцій і деформацій. Сьогодні стає все більш очевидним, що метою державної політики має бути побудова стійкого у своєму розвитку та ефективного аграрного сектору економіки, здатного швидко й адекватно реагувати на нові системні виклики.